

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

РАЗВОЈ ТЕРОРИЗМА У 20. ВЕКУ
- ДИПЛОМСКИ РАД -

Ментор:
Проф. др Александра Илић

Студент:
Уна Илић
71/19

Београд, 2024.

Уна Илић
Развој тероризма у 20. веку

САДРЖАЈ

Увод.....	1
1. Основни аспекти тероризма.....	2
1.1. Настанак и развој тероризма.....	2
1.2. Појмовно одређење тероризма.....	5
1.3. Обележја тероризма.....	6
1.4. Циљеви и узроци тероризма.....	9
2. Настанак тероризма.....	11
2.1. Претече тероризма.....	10
2.1.1. Зилоти.....	11
2.1.2. Таги.....	13
2.1.3. Асасини.....	14
2.2. Зачеци тероризма – Анархизам.....	15
2.3. „Народна воља“ као прва терористичка организација.....	17
3. Тероризам у току 20. века.....	19
3.1. Прве терористичке организације у 20. веку.....	19
3.1.1. Фракција Црвене армије.....	19
3.1.2. Црвене бригаде.....	21
3.1.3. Тупамароси.....	22
3.2. Период од 1968-1978 – нереди и почетак борбе против тероризма.....	23
3.3. Период од 1979-1989 - кривичноправно уређење тероризма и дефинисање мера.....	25
3.4. Период од 1990-1999 – потреба за дефинисањем тероризма као трајне претње.....	27
3.5. Последња деценија 20. века – типови терориста и организације.....	29
4. Терористичке активности и претње на почетку 21. века.....	30
Закључак.....	33
Литература.....	35

Увод

Тероризам, како у историјском тако и у савременом контексту, представља сложен и важан друштвени феномен који захтева дубоко разматрање и разумевање. Од најранијих времена људске историје, тероризам је присутан као облик насиља који је прелазио границе и угрожавао безбедност и стабилност друштва. Историјски развој тероризма сведочи о његовим коренима који се пружају кроз векове. Неопходно је поставити границу између тероризма и других облика насиља, као што су масовна политичка убиства. Стварање јасне дефиниције тероризма изузетно је важно, како бисмо истраживали и анализирали овај феномен на адекватан начин. У складу с тим, тероризам је прешао своје историјске корене и превазишао границе националних држава. Од 1950-их до 1970-их, тероризам је доживео експанзију и постао карактеристика политичког насиља. Ово није нов феномен већ дуготрајни процес који се развијао током векова. Подаци из тог периода упућују на забрињавајуће повећање терористичких акција, што наглашава потребу за дељењем истраживања и подизањем свести о овом проблему (Милошевић, 1988).

Постоје историјске претходнице тероризма које се изузетно важне за разумевање развоја овог феномена. Идеолошке и религијске позиције играју кључну улогу у стварању терористичких акција. Неопходно је разграничити између оваквих појава и примарног понављања „тероризма“ како бисмо имали дубоко и детаљно разумевање. Нешто што је почело као историјски феномен сада се развило у савремени политички проблем који се простира преко граница и заслужује наше пуно и свесно истраживање. Неопходно је посветити пажњу разликама између тероризма и других облика насиља како бисмо правилно адресирали овај феномен. Иако временске границе тероризма датирају из 19. века, важно је разумети да ово није нова појава. Историјски развој и примарне корене тероризма морамо анализирати да бисмо добили комплетну слику овог феномена.

1. Основни аспекти тероризма

Овај део текста бави се самим настанком тероризма и његовим развојем кроз људску историју. Дебате о тероризму се често врте око питања његовог порекла. Неки теже да траже корене тероризма у револуционарним покретима и друштвеним превирањима, док други истражују утицај верских доктрина и идеологија на формирање терористичких група.

Сам појам тероризма је изузетно сложен и постоје многи фактори који отежавају његово дефинисање, које је било предмет изучавања многих аутора.

Упркос потешкоћама приликом дефинисања тероризма, ипак се дошло до одређених обележја, која нам помажу да боље разумемо овај појам. Циљеви и узроци тероризма представљају битан фактор јер како Симеуновић истиче,, да бисмо знали против чега се боримо и како да се против нечега боримо, прво морамо знати шта је то.“ (Симеуновић, 2009, стр.17)

1.1. Настанак и развој тероризма

Почеци тероризма сежу у далеку прошлост и прате нас кроз људску историју. Као облик политичког насиља, оно није нова и непозната друштвена појава. Неки истичу да је настао истовремено са развојем сложених друштава, док га други повезују са различитим регионима попут Европе или Азије. Људску историју обележава континуирана употреба насиља као средства за постизање циљева. Неки историчари указују на примере насиља и терора у древним цивилизацијама, као што су Спартаков устанак или римски грађански ратови. Идеја да се тероризам може оправдати као средство супротстављања тиранији није нова, а многи теоретичари сугеришу да је био присутан у различитим временима и културама (Драгишић, 2007,стр.16).

Концепт „владавине терора“ настао је током ере Велике Француске револуције и од тада је постао саставни део стратегија које су првенствено користили тоталитарни и ауторитарни политички системи. Француска република, која је започела свој пут ка републиканизму 1789. године, наишла је на значајне изазове у својим почетним фазама унутрашњег политичког реструктурирања. Међу овим изазовима биле су фракције унутар становништва које су настојале да смање ауторитет монархије путем уставних средстава, док су истовремено радикални елементи тежили да преобликују друштвене услове како би створили нову друштвену парадигму. (Klavec, 2014, стр. 294).

Други утицајни фактор испољио се кроз поступке одређених западноевропских сила, које су настојале да очувају француску монархију, посебно краља Луја XVI и његове породице. Различити војни маневри били су усмерени на новонасталу републику, што је довело до ширег схватања улоге терора као неопходног инструмента за заштиту републике од унутрашњих неслагања и страних напада (Klavec, 2014, стр.295).

Током јакобинске владавине, тумачење терора постало је све опуштеније. То је довело до околности да је „Комитет за јавну безбедност“, на челу са Робеспјејером, могао да означи било кога као непријатеља републике само на основу личне процене. Примена терора као одбрамбеног механизма проширила се не само на признате противнике, већ и на његове заговорнике које су чланови одбора доживљавали као претњу. Широко призната изрека, „Револуција прождире своје потомство,“ обухвата овај феномен (Klavec, 2014, стр.295).

Методе које је користио савремени тероризам до недавно су одражавале методе које су користиле нације у међусобним сукобима. Неки тврде да су пре сто година принципи који су водили одабир мета терориста били прилично слични онима у професионалним војним стратегијама, јер су правили разлику између бораца и недужних цивила (на пример, намерно убиство личности попут надвојводе Франца Фердинанда од Аустрије јуна 28, 1914). Овај тренд се појавио око средине 1800-их када је напредак у индустријализованом оружју замаглио линије циљања, што је резултирало неселективнијим и смртоноснијим

последицама у рату. У садашњој ери, стално присуство неселективног оружја, као што су капацитети за бомбардовање високог нивоа и оружје за масовно уништење (ВМД), остаје приметно (United Nations, 2018, стр. 3-4).

Окрећући се области терористичке стратегије, утицајна идеја Дејвида Рапопорта о „фазама“ тероризма (четири фазе тероризма) нуди проницљиву перспективу о еволуцији модерног тероризма као средства за промовисање револуционарног насиља. На пример, постоји фаза која одговара касном 19. и раном 20. веку, која се често назива „анархистичка фаза“. Друга фаза је окарактерисана као „антиколонијална фаза“, која је почела са идејом о самоопредељењу после Првог светског рата, а касније је еволуирала у признати правни принцип после Другог светског рата. Ова еволуција је илустрована догађајима као што је арбитража на Аландским острвима 1921. године, која је на крају довела до насилних борби попут грађанског рата у Алжиру и рата у Вијетнаму (United Nations, 2018, стр.4).

После Другог светског рата тероризам је постепено почео да добија на значају у односу на друге облике политичког насиља. Последњих деценија овај феномен је прерастао у међународни проблем, посебно наглашен на Блиском истоку, у неким деловима Латинске Америке и Европе. Према истраживању које је спровео Међународни институт за анализу тероризма, терористички акти су порасли са 18% укупног политичког насиља широм света 1968. године на чак 46% 1973. године. Анализирајући период од 1977. до 1979. године, у Европи је забележено 225 терористичких акција, од којих је 91% успешно изведено. Процене говоре да је у периоду од 1970. до 1980. године било више од 5.500 терористичких аката широм света, са вероватноћом да ће се овај тренд наставити и у наредним годинама. С друге стране, током 1999. године земље западне Европе и неки други региони бележе значајно смањење терористичких активности, што се може приписати ефикасној примени антитерористичких закона (Милашиновић, Милашиновић, Путник, 2002, стр.202)

1.2. Појмовно одређење тероризма

Дефинисање тероризма је изазован задатак, посебно због његове политичке природе и различитих тумачења која доводе до забуне у дефиницији. Одговор на питање „шта је тероризам?“ ниједна универзална дефиниција не може посведочити. Неколико разлога доприноси сложености дефинисања тероризма. Прво, сама природа овог феномена је изузетно разнолика, са бројним начинима изражавања. Друго, схватања о томе шта конкретно чини тероризам су различита и често конфликтна (Симеуновић, 2009,стр.85).

Политички мотиви често служе као подстрекачи терористичких активности, стимулишући потребу за организовањем и добијањем ресурса. Циљеви су специфични: усвајање нове политичке агенде и израда детаљних стратешких планова. Групе и појединци који се баве таквим активностима обично имају заједничке идеолошке основе и стварају организације помоћу којих остварују своје намере. Разликују се ставови о начинима остваривања политичких циљева. Организације могу развити стратегије које укључују употребу насиља или других метода које се сматрају ефикасним у постизању њихових циљева. Свака организација настоји да задржи политичке позиције и своје активности заснива на детаљним анализама и разради стратегија које јој омогућавају постизање жељених резултата (Лутовац, Лутовац, 2019,стр.492-496).

Томашевски обрађује појам тероризма као напад на основе реда, којим су битне вредности заштићене како на националном тако и на међународном нивоу. Он разматра тероризам као појаву која може угрозити људска права и живот, укључујући и аспекте обећавајућих јавних добара и појединачних интереса (Томашевски, 1983, стр.14).

Симеуновић разматра тероризам као комплексан и организован облик политичког насиља, који се најчешће изводи групно, а ређе индивидуално. Он препознаје политичку борбу у складу са властитим дефиницијама, настојећи да је најизразитија у време друштвених и економских криза (Симеуновић, 2009, стр.79).

Гађиновић тумачи тероризам као „посебан правни појам“ (*delictum sui generis*), са историјским коренима у политичким делинктима, који се ређе одвијају у контексту економске стабилности и просперитета друштва (Гађиновић, 1998, стр. 173).

Истражујући разлике дефиниција тероризма, јасно се издвајају основни елементи теорије, укључујући насиље, мотивацију и циљ. Насиље се користи као средство за демонстрацију моћи, али и за изазивање психолошких последица које дубоко утичу на друштво. Док је аспект насиља суштински, важно је имати на уму да се физички аспекти могу допунити психолошким аспектима (Којадиновић, 2009, стр. 263).

Дефиниција тероризма се препознаје у различитим међународним споразумима, резолуцијама и изјавама власти, често фокусирајући се на специфичне случајеве терористичких активности. Ово омогућава примену ових дефиниција у различитим контекстима, обзиром на природу терористичких аката (Вахтер, 2015, стр. 380).

Различите дефиниције које се налазе у литератури имају заједнички именилац у означавању друштвеног значаја тероризма, са својим сложеним и разноврсним аспектима. Постојећа разноликост у начинима на које се тероризам манифестирује захтева ефикасан одговор кроз имплементацију стандарда, процедура и механизма, које би државе и међународна заједница требале да развију и примене у борби против тероризма (Weigend, 2006, стр. 4-5).

1.3. Обележја тероризма

Специфична природа тероризма произлази из његове непредвидивости и идеје да свако може бити угрожен било где, што оправдава присуство страха који се везује за основно значење речи „*terror*“. Страх је психолошка димензија која може имати озбиљне друштвене последице. Он ствара осећај опште несигурности, нарушава јавни поредак и, на тај начин, може директно или индиректно утицати на доносиоце одлука (Мојсиловић, 2009, стр. 343).

Посебно је значајан закључак који износи Симуновић. Он указује на то да изазов лежи у чињеници да је тероризам изузетно комплексан друштвени проблем који захтева обухватне и прецизне научне анализе, уместо површних описа, емотивних реакција или политичких конотација (Симуновић, 2009, стр.36).

Симеуновић наводи и следеће: „као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља, тероризам је увек окренут против неког друштва, односно *in cocertum* против неке државе“.(Симуновић, 2009, стр.78)

Иако се до јединствене дефиниције тероризма није дошло, постоји одређен степен сагласности када су у питању неке опште карактеристике основног појма:

- 1) Тероризам представља примену насиља како би се постигли циљеви, ширењем страха и несигурности;
- 2) Друга карактеристика је примена силе или претњом да ће се употребити сила уколико се не испуне захтеви извршиоца. Насиље које се спроводи може да се изводи континуирано или периодично изазивањем различитих инцидената;
- 3) Политичко насиље се заснива на сили и моћи. Значај моћи и силе се огледа у томе што се њиховим стицањем и манипулисањем изазивају промене ;
- 4) Циљ револуционарног тероризма је да доведе до апсолутне промене у држави;
- 5) Циљ предреволюционарних стратегија је да доведе до политичких промена при чему неће у потпуности урушити постојећи политички систем;
- 6) Основне карактеристике огледају се и у детаљном планирању сваке фазе напада и пажљивом избору циљева, средстава који ће се користити као и објеката односно мета напада;
- 7) Оно што терористе разликује од осталих криминалаца и деликвената јесу циљеви који могу бити друштвени, политички, религиозни или идеолошки;

8) Тероризам се углавном спроводи од стране организованих група, али то могу чинити и појединци ;

9) За терористе је важно постизање публицитета;

10) Подручје деловања терориста може обухватати територију једне државе, локацију мању од територије државе или одређени део друштва. Акције брзо прелазе почетне зоне деловања, прелазе границе државе и добијају транснационални карактер. (Whittaker, 2003, стр. 2-4, према др Петровић, 2014)

Само површан поглед на наведену листу и досадашње дефиниције указује на то да је тероризам појава који заслужује осуду и неодобравање. Политичка неслагања су један од разлога непостојања јединствене дефиниције тероризма. Различито схватање појма тероризам може да се јави и између власти које су одговорне за јавни ред и мир, лица која су била сведоци терористичких акција, непосредно или путем медија, жртава али и самих терориста. (Whittaker, 2003, стр. 2-4, према др Петровић, 2014)

Основно обележје тероризма јесте неморалност самог чина, јер терористи не делују у складу са нормама права конвенционалног друштва или међународне заједнице, већ према сопственом систему вредности. Тероризам такође имплицира преношење порука, циљева деловања и намера извршиоца терористичког акта. Стога терористи преузимају одговорност за своје поступке како би нагласили озбиљност своје претње да ће наставити са сличним акцијама уколико се не испуне њихови захтеви (Стајић, 2015, стр. 272)

За разлику од „чистог“ политичког убиства, код којег починилац жели уклонити жртву са политичке сцене како би изазвао политичке промене, код класичног терористичког чина, специфична жртва има мањи значај. Циљ је обухватити све оне који су повезани са том жртвом и који ће, претпоставља се, променити своје политичко понашање након напада. Зато та специфична жртва, као главни циљ терористичког чина, често има велики симболички значај. Угрожавањем тог симбола настоји се уплашити све и свако ко је на било који

начин повезан са том особом, као и они који се идентификују са њиховим идејама (Бјелајац, 2012,стр.340).

1.4. Циљеви и узроци тероризма

Велики број научника се бавио самом темом тероризма, али није пуно њих успело да да одговор на питања о томе „шта је тероризам и који су његови уроци“. Без обзира на велики број покушаја није се дошло до сагласности око дефиниције тероризма, па самим тим ни око његових узрока. Аутори који узрок траже у социјално- економским односима не могу да пруже одговор на питање везано за то зашто се у неким срединама нема тероризма, а у другим, са идентичним условима долази до његове појаве. Управо ова констатација доводи до закључка да се морају узети у обзир и друге околности, као што су црте личности људи. (Томашевски,1983 , стр.291-292)

Узроцима тероризма сматрају се одређене субјективне и објективне околности :

- Објективне околности које доводе до појаве тероризма у одређеним срединама су оне које су везане за економско стање и политички развој земље (сиромаштво, незапосленост, мито, корупција , (не)функционисање државних и других институција...)

-Субјективне околности се тичу саме личности учинилаца дела тероризма, односно оних који сматрају да се такво стање може променити само насиљем.(Стајић,2011, стр.267)

Терористичке групе се не састоје само од људи који активно учествују у планирању и извођењу насилничких акција, већ такође укључују и прилагодљиве индивидуе који подржавају њихове циљеве, мада не настоје да их насилно остваре. Ова подршка је кључна за опстанак терористичке организације, доприносећи њеном опсегу и бројности (Јазић, Батрићевић, 2016, стр. 170).

Уз све то, тероризам има тежњу ка криминалном аспекту, који служи за планирање, припрему и извршење терористичких акција. Иако основна мотивација за активности организованог криминала обично лежи у материјалном добитку, постигнута корист може изазвати промене и створити политичку моћ, која под одређеним условима може да израсте у тероризам или акте насиља (Мијалковски, 2010, стр. 134).

Циљеви терориста могу бити: тренутни и дугорочни. *Тренутни* намеравају да постигну признање свог деловања на светском, регионалном или националном нивоу, подстакну реакцију власти и наметну репресију која би довела до унутрашњих пукотина у структури власти, слабљења ефикасности власти, војске или безбедносних снага; разоткривање неспособности власти да заштити своје грађане; набавка средстава или опреме; пуштање терориста из затвора итд. *Дугорочни* циљеви укључују изазивање драматичних промена на политичкој сцени земље, подстицање револуција, грађанских ратова или међудржавних сукоба; искоришћавање позитивних реакција у своју корист током спровођења терористичких активности; утицај на локалне, националне или међународне политичке одлуке; стицање политичког признања као правно тело које представља одређену етничку или националну групу (Гађиновић, 2005, стр. 282-283)

Тероризам као систематски планирана употреба насиља има за циљ ширење страха и стварање неповерења међу грађанима према власти и њеној способности да их заштити од опасних претњи. Решење оваквих конфликтних ситуација често подразумева дијалог са екстремистима или испуњавање њихових услова у циљу постизања мира (Мијалковски, 2010, стр. 34).

2. Настанак тероризма

2.1. Претече тероризма

Највећи изазов који се појављује у литератури која се бави проблематиком тероризма, нарочито унутар домаћих извора, јесте тенденција да се под појмом тероризма често обухватају различите ситуације, и оне које се могу сматрати тероризмом и оне које то нису. Овакво тумачење може произићи из недовољног разумевања или пропуста, али такво широко тумачење овог појма није прихватљиво из научне перспективе.

Можемо идентификовати два главна типа грешака које су честе када се разматрају претече тероризма. Прво, постоји проблем када се многи историјски догађаји који укључују одређени облик политичког насиља одмах стигматизују као тероризам, иако то није увек случај. Друго, дешава се и да се појаве сврставају под термин тероризма, иако немају везе са том појавом нити могу бити део ње. Ове грешке могу проистећи из нетачног разумевања суштине догађаја и актера.

2.1.1. Зилоти

Једна од најранијих терористичких организација за коју постоје поуздани историјски записи, деловала је у раним вековима на Блиском истоку. Чланови ове групе били су познати као „Зилоти“ и упустили су се у отпор власти која је у то време контролисала регион. Они су се први пут појавили током 1. века, а касније су отишли у подземље и започели своје насилне активности. Трчали су по тадашњим градовима и регионима, нападајући чланове власти и оне који су подржавали њихов режим. Временом су се повукли у дивљину и брда, где су водили герилски рат. Њихов терористичко-герилски поход трајао је до значајног устанка против власти 66. године (Марић, 2012, стр.90).

Литература често означава зилоте као „одметнике“, али наратив о њима осликан је првенствено као сложена игра политике и религије. Кад год се власти сукобе са радикалном фракцијом, они је доследно етикетају као криминални ентитет. Њихова пресуда произилази из посматрања групе као оне која делује ван граница закона, тежећи инхерентно незаконитим и неетичким циљевима. Ова управна тела сматрала су да је неопходно да те појединце прикажу као

противнике друштва. Они су зилоте доживљавали као претњу њиховом друштвеном статусу и безбедности. Насупрот томе, зилоти су добили значајну подршку међу нижим социоекономским слојевима и омладином (Chaliand, Blin, 2007,стр.56).

Тешко је доћи до закључка да је оправдано зилоте сматрати терористима. Подаци који нам је познати упућују на нападе на цивилно становништво, посебно на оне који су сарађивали са римским силама, али тај образац није доминантан код свих терористичких група. Мотивација за ослобађање заробљених богатих особа није есенцијална одлика тероризма. Иако киднаповање може бити метода коју терористи користе, неки терористички поступци имају политичке или идеолошке циљеве без тражења откупа.

Зилоти су изводили насилне акције као реакцију на терор који су примали од римског царства, али то не може потпуно да их опише као терористе. Историјска литература која истражује Римско царство показује да су зилоти имали своју територију, подршку становништва и оружје, али њихов начин борбе не одговара класичном терористичком обрасцу. Неке њихове методе биле су насилне, укључујући убилачке акције пред публиком, али ове акције налазе многе паралеле са модерним герилским техникама, више него са тероризмом. Зилоти су имали војне операције и одбрану градова, слично као и терористи, али њихов приступ и циљеви варирају. Они су користили оружје, понекад прикривено, да би постигли своје циљеве. Иако су извршавали нападе, они су имали општији контекст и не само насиље као крајњи циљ. Поређење зилота са герилима је можда адекватније него са терористима (Gibon, 1996, стр. 354).

2.1.2. Таги

У преиоду између 7. и 9. века, верски тероризам се испољавао кроз деловање хиндуистичке секте „Таги“. Култ је био посвећен богињи Кали, која је

представљала симбол разарања и терора, а чланови њени обожаваоци. Секта је била мешавина разбојничке банде и верских екстремиста. Организација је била тајна, а припадници су чланство стицали путем посебних религијских обреда и церемонија. Деловали су тако што су пресретали и пљачкали богате трговце, убијали их користећи бруталне методе мучења и дављења, што је касније отежавало идентификацију у случају проналаска жртава. Опљачкану имовину су делили тако што су део плена остављали за себе, а други део су користили за подизање храмова у част богиње Кали. Обично су се окупљали у октобру месецу, а затим распоређивали у групе. Нису нападали оне за које су сматрали да су потомци богиње Кали, односно жене, слепе и сакате (Бериша, et al. 2018, стр. 457).

Током времена, обреди су се променили. Уместо мучења и дављења, чланови су се окренули убилачким акцијама, престали су са изопаченим обредима и фокусирали су се на пљачку. Касније су се у њиховим редовима придружили и муслимани. Они су поистовећивали богињу Кали са Мухамедовом ћерком Фатимом, али су и показали толеранцију према различитим верама. Ово је допринело слабљењу култа богиње Кали.(Симеуновић, 2009, стр. 102, према Мацакања, 2017, стр. 7-8)

Како је временом све више расла забринутост због тих група, тачније познатих као Кали – банде, путници су све чешће проналазили савезнике међу собом како би путовали заједно и осигурали своју сигурност. У исто време, сама банда се ширила. Током 1831. године, лидер Тага – Ферингеа је ухапшен због бруталног злочина у којем је страдало 100 мушкараца и пет жена. Ипак, због важности коју је имао за британске власти, он је неочекивано ослобођен (Симеуновић, 2009, стр. 102, према Мацакања, 2017, стр. 7-8).

Таги су вековима неометано деловали на територији Индије. Међутим, у 19. веку, када су почели изводити нападе против представника британске управе, извршена је одлучна реакција државе. Под вођством Сира W. H. Sleeman-a (1788-1856), покренута је обимна кампања током које је елиминисано око 3.000 припадника ове групе или су смештени у затворе, а сама организација је ефикасно дезинтегрисана (Бериша и др., 2018, 457 стр.).

2.1.3. *Асесини*

Религијска секта „Асесини“, се издваја као једна од оних секти које су се истакле својим екстремним погледима. Назив Асесини се користи за људе који на злостан и насилан начин окончавају животе других, док је арапски термин „хашипин“ коришћен за означавање присталица тајне дружине шитских османлија која је деловала у оквиру локалне заједнице током периода од 1090. до 1272. године. Оснивач и духовни вођа ове групе, Hasan ibn al Sabah (1050-1124), је учио своје следбенике да се повуку из света и да живе према строгим начелима њихове вере. Циљеви ове секте су укључивали застрашивање власти, освету према противницима њихове доктрине и заштиту њиховог унутрашњег круга верника (Hofman, 2000, стр.80).

Њихове мете су биле разноврсне - од владиних службеника до трговаца и интелектуалаца који су критиковали њихове идеје. Убиства су често изводили на суптилан начин, користећи отрове или скривене замке, што је додатно ширило страх међу њиховим противницима. За чланове секте, насиље је било средство заштите њихових учења и остваривање божанске воље. Њихова уверења су дубоко укоренења у светим списима и традицијама, пренесеним кроз генерације (Hofman, 2000,стр.80-81).

Асесини су себе доживљавале као инструменте божанске правде и њихови поступци су били посвећени духовном циљу. Смрт током извршења задатка је била виђена као привилегија, јер је значила тренутан прелазак у блажени рај, у складу са веровањима секте. Кроз своје активности, Асесини су настојали да убрзају долазак бољег света, где ће њихова вера превладати и донети хармонију. Важан елемент њиховог учења била је преданост циљу, чак и ако то значи жртвовати сопствени живот. Ова секта је оставила дубок траг у историји и иако су њихове методе изазивале контроверзе, њихова посвећеност њиховим уверењима је неоспорна (Hofman, 2000,стр.81).

Изузетно важан допринос нашем разумевању ове организације и њихових лидера долази од истраживача Марка Пола, који је за нас оставио богате записе. Поред тога, постоје и документи који нам пружају дубљи увид у дејства Тамплара и крсташа, што нам помаже да донесемо слику о начину на који је ова организација функционисала у конфликту са њима. Неизоставан аспект њиховог стварања је употреба разних супстанци, као што је хашиш, који је произашао из подручја које данас обухвата Иран. У време када је алкохол био ретко прихваћен, ово је наркотичко средство брзо нашло пут до богатих припадника ове организације. Документи нам пружају увид у различите начине употребе, укључујући жвакање, мешање са дуваном и употребу у пићима. Ова супстанца је такође имала значајну улогу у другим обредима у различитим деловима света и религијама, међутим, за ову организацију, њена употреба је највише послужила за уживање. Назив који су одабрали себи објашњава се чињеницом да су ове супстанце широко користили чак и у мирним периодима у њиховој заједници, али важно је нагласити да су током своје историје признали и неке негативне поступке, мада су избегавали велики број убиства (Lewis, 1979, према Мацакања, 2017, стр. 9).

2.2. *Зачеци тероризма – Анархизам*

Иако је анархизам често славио непривилеговане појединце или гајио огорченост према богатима, његов основни фокус није био само на економске услове. Уместо тога, ставио је јачи нагласак на оспоравање концепта саме државе, превазилазећи пуку забринутост за радничку класу. Анархизам је инхерентно осудио политички ауторитет као репресиван и против људских вредности, чиме је имао за циљ да демонтира све облике власти. Током друге половине 19. века и почетком 20. века, анархизам је показивао изразит међународни карактер, вођен првенствено филозофским мотивима, а секундарно и оперативним разматрањима. Његови револуционарни идеали проширили су се на различите крајеве, наводећи заговорнике да пишу, проповедају, па чак и прибегавају насиљу у земљама као што су Сједињене Државе, Италија, Шпанија, Немачка и

Француска. Ови међународни анархисти су деловали са осећајем сврхе, тежећи да остваре своје циљеве, чак и ако је то значило прибегавање насиљу које би ширило страх по градовима (Tuchman, 1966, стр.65).

Слобода, једнакост и борба против репресије остају кључне вредности које анархизам промовише као основу за стварање бољег друштва. Проучавање анархистичких токова и група, како оних из прошлости тако и модерних, захтева разматрање у временском контексту и узимање у обзир друштвено-политичког окружења у којем функционишу. Анализа анархистичке идеологије мора се сагледати у различитим временским и просторним оквирима како би се добио цео слика.

У периоду крајем 19. и почетком 20. века, анархистички покрет је стекао репутацију преко инцидената насиља, побуна и силе, што је довело до негативне перцепције од стране опште популације. Ово је довело до стварања слике о анархистима као криминалцима и отпадницима из друштва, што је имало утицаја на њихов социјални статус (Перовић, стр.69, 1988, према Мацакања, 2017, стр.15).

Поставља се питање: зашто је овај анархистички покрет на крају нестао? Случајеви насиља су се значајно смањили у Италији и Француској након 1900. У Сједињеним Државама, чинило се да је покрет достигао врхунац око 1908. године, доживео је још један пораст 1919. године, али су извештаји о новим смртоносним нападима постали ретки након 1920. Од кључног је значаја препознати да је анархизам представљао покрет, а не талас јавног интереса, политичку партију или дисциплиновану ћелијску организацију. Међународни обим анархизма, доминација идеја над акцијама, постојање тајних аспеката поред јавних личности и распон од смртоносних присталица до неустрашивих заговорника, све то доприноси повлачењу паралела са савременим селажистичким исламским покретом (Chaliand, Blin, 2007, стр. 116,130).

Недавне студије које су спровели Ричард Бах Јенсен и Ерсел Ајдинли илуструју кључну улогу државних обавештајних агенција, органа за спровођење

закона и владиних институција у борби против тероризма. Напори Италије и Русије да олакшају прекограничну координацију и екстрадицију показали су лидерство у мултинационалним иницијативама. Истовремено, Сједињене Државе су сарађивале са страним државама, што је довело до успостављања Федералног истражног бироа (ФБИ) како би подстакао националну базу података, омогућавајући размену информација и координацију у различитим локалним, окружним и државним јурисдикцијама. У Европи су извршена прилагођавања интерних закона, укључујући забрану отворених анархистичких окупљања и повећање судске власти над оптужбама за заверу (које се односе на револуционарне активности осим директних напада). Русија је усвојила немилосрдан приступ, притварајући, па чак и погубљујући осумњичене повезане са анархизмом. У суштини, владе су реаговале одлучно да се супротставе анархистичком покрету (Chaliand, Blin, 2007, стр.116,130).

2.3. *„Народна воља“ као прва терористичка организација*

„Народна воља“ представља тајанствену руску револуционарну групу која је први пут заживела 1879. године. Тада се претходна организација под именом „Земља и воља“ расформирала и поделила на више праваца. Из те еволуције потекле су скривене фракције попут „Народне воље“, марксистичке иницијативе „Ослобођење рада“ и тајна асоцијација „Црна подела“, позната као *Chyornyi peredel* (Бурсаћ, Глумац, 2017, стр.40). Остала је упамћена као једна од првих терористичких организација у свету, а њено постојање и деловање у Русији у 19. веку има значајно место у историји тероризма. Раст демократских и слободних идеја у то време, под влашћу цара Александра II Романова, омогућио је екстремније облике изражавања, укључујући тероризам. Ипак, важно је напоменути да тероризам својим деловањем није донео никакву политичку корист, што говори о неизводљивости оваквих метода за постизање циљева (Симеуновић, 2009, стр. 117).

„Народна воља“ је вођена одлучним Извршним комитетом, чији су чланови углавном били припадници социјалних и народних струја. Основно начело које

су следили чланови извршног одбора било је укорењено у социјалистичким и народњачким вредностима. Дубоко су веровали да је једино кроз примену социјалистичких начела могуће остварити једнакост, братство, опште благостање и потпун развој људског друштва (Бурсаћ, Глумац, 2017, стр.40).

Извршни комитет је дошао до закључка да се државна контрола одржава путем насиља, посебно кроз војне и полицијске структуре, слично пракси Монголског царства под водством Џингис Кана. Иако су традиционалне вредности као што су право на земљу, локална самоуправа и слобода изражавања још живе у друштву, оне су биле константно угрожаване од стране власти. У циљу ослобођења друштва од оваквог јарма, „Народна воља“ имала је основни циљ срушити постојећи режим и омогућити народу да преузме контролу над влашћу. Назив „Народна воља“ био је одабран с поносом, како би се нагласила њихова посвећеност испуњавању воље народа (Бурсаћ, Глумац, 2017, стр.40).

Циљ удружења „Народна воља“ није се само задржавао на прикупљању информација о противницима, проширивању тачних информација и олакшавању рада организација, они су се такође усредсредили на свеобухватно умрежавање са „народом“. Њихов кључни фокус био је припремити грађане за активно учешће у променама и за успешно деловање након што се догоди преображај. Удружење је тежило ка томе да нађе исправне путеве за изборе који ће уследити након што дође до трансформације, како би се осигурало да буду изабрани аутентични представници воље народа. Њихова стратегија се темељи на комбинацији неслагања са постојећим режимом, заједно са стрпљењем за постизање социјалних промена. Оваква тактика, уз осуду непристојности и окрутности режима, омогућила би опозицији да истакне своју потенцијалну победу на изборима, доносећи светлију будућност (Бурсаћ, Глумац, 2017, стр.41).

Ова група терориста је настала 1881. године и имала је улогу у убијању Цара Александра II Романова. Овај догађај се одиграо у Русији у периоду када су слобода израза и јавни протести били добродошли, а идеја о отпуштању ропства је добијала на значају (Бурсаћ, Глумац, 2017,стр.41).. Убиство цара Александра II и каснија судбина чланова „Народне воље“ сведоче о оштрвом реаговању власти

на такве акте. Нови цар, Александар III Романов, одмах је предузео оштру репресију према терористима, што је укључивало и њихово вешање. Овакав одговор на терористичке нападе може се разумети као порука да владавина закона и државна стабилност неће бити угрожени актима насиља (Симеуновић, 2009, стр. 118). Цар Александар II је чак планирао део своје власти поделити са парламентом. Због ове ситуације, анархисти су почели отворено пропагирати своје идеје, тражећи прилике да обједине истомишљенике и остваре своје политичке циљеве, понекад и користећи насилне методе. Ова група је покушала убити цара више пута, али је успешно извршила своју намеру 1. марта 1881. године (Бурсаћ, Глумац, 2017, стр.42).

3. Тероризам у току 20. века

Прошли век је био сведок значајних промена у коришћењу и примени страха. То је постало дефинитивна карактеристика за различите политичке покрете који обухватају читав политички спектар, од крајње деснице до крајње левице. Технолошки напредак, укључујући напредак у области ватреног оружја и малих експлозива на електронско активирање, омогућио је терористима повећану мобилност и смртоносност, док је експанзија авијације отворила нове путеве и могућности. Тероризам је преузео готово институционалну улогу у тоталитарним режимима попут оних у нацистичкој Немачкој под вођством Адолфа Хитлера и Совјетском Савезу под Стаљином. У таквим режимима, чиновни хапшења, затварања, малтретирања и погубљења дешавали су се без правних ограничења или упутстава, са циљем да се створи клима застрашивања и промовише приврженост утврђеној националној идеологији државе, као и њеним економским, друштвеним и политичким циљевима (Jenkins, 2023).

3.1. Прве терористичке организације у 20. веку

3.1.1. Фракција Црвене армије

По завршетку Другог светског рата Немачка је била земља која је прошла кроз тежак период разарања и подела. Године 1949. формирана је Савезна Република Немачка у западном делу земље, док је источни део постао Немачка Демократска Република. У наредним годинама, Савезна Република Немачка је доживела значајан економски напредак захваљујући разним плановима реконструкције и подршци међународне заједнице. Како је економија напредовала, млађе генерације Немаца су почеле дубље да размишљају о историји своје нације, укључујући мрачне тренутке Трећег рајха. Средином 20. века дошло је до таласа социјалних немира и студентских протеста у многим високо развијеним европским земљама, изазваних различитим факторима (Dukovski, 2012, стр.375).

У Немачкој, нацистичка прошлост и присуство бивших нацистичких званичника у државним институцијама допринели су осећају неправде и подстакли неке младе Немце на активизам. За то време, догађаји као што је убиство студента Бено Охнесорга (Benno Ohnesorg) током посете иранског шаха, као и убиство студентског вође Рудија Дучкеа (Rudi Dutschke), додатно су подстакли оснивање нових друштвених покрета и организација (Dukovski, 2012, стр.376).

Једна од ових организација била је и „Фракција Црвене армије“, која је деловала са циљем промене друштва и супротстављања наслеђу нацистичког режима. Вођени идејама једнакости и правде, чланови те организације, међу којима су Андреас Бадер (Andreas Baader), Гудрун Енслин (Gudrun Ensslin) и Улрике Мајнхоф (Ulrike Meinhof), разним акцијама су се борили за промене. Улрике Меинхоф, новинарка и активисткиња која је делила исте идеале, одиграла је важну улогу у ширењу свести о друштвеним неправдама и потреби за променом. Њен ангажман и залагање за интервју са Бадером, који је био у затвору због својих активности, додатно је мотивисао и подстакao развој терористичке групе (Vague, 2001, стр.13-21).

„Фракција Црвене армије“ (RAF) - названа и Бадер-Маинхоф група, била је део веће мреже левичарских организација у Западној Немачкој. Њено деловање се протезало од почетка 1970-их па све до средине 1990-их. Настанак ове групе

био је повезан са студентским демонстрацијама из касних 60-их, које су избиле након трагичне смрти једног демонстранта током сукоба са немачком полицијом. Овај инцидент је изазвао серију насилних догађаја, укључујући паљење полицијских станица, те касније и хапшење будућих вођа ове радикалне организације. У то време, Андреас Бадер и Гудрун Енслин су изазвали пожар у једној продавници у Франкфурту током 1968. године. Након што су ухваћени, успели су да побегну из затвора уз помоћ Улрике Мајнхоф (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012, стр.262).

Повезана заједничким идеолошким циљевима и незадовољством према друштвеном уређењу и полицијској сили, Мајнхоф се придружила групи и играла активну улогу у даљим акцијама. Активности RAF обухватале су серије пљачки банака, продавница и пошта, са намером да „експроприрају“ капитал. Након што су водећи чланови групе ухапшени 1972. године, нови талас терориста се појавио како би спровели насилне акције и отмице, са циљем ослобађања својих затворених сабораца. Званично, RAF је престала са активностима у касним 1990-има, а то је објављено у саопштењу које је достављено Ројтерсу (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012, стр.262).

3.1.2. Црвене бригаде

Организација позната као „Црвене Бригаде“ (итал. *Brigate Rosse* – BR) била је део терористичких иницијатива које су следили комунистичку идеологију и користиле оружану формацију. Њихов оснивачки тренутак датира из 1970. године, с намером да промовишу комунистичке вредности путем различитих акција (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012, стр.263). „Црвене Бригаде“ нису само терористичка организација – оне су симбол турбулентног доба у Италији, периода обележеног социјалним немирима, студентским протестима и политичким активизмом. Основани су у време када су млади људи, попут Рената Цурци и Маргарете Цагол, осећали да се њихов глас не чује у институцијама које би требало да их представљају (Meade, 1990, стр.14).

Паралелно с другим сличним групама, попут RAF-а, „Црвене Бригаде“ су учествовале у активностима као што су отмице и убиства утицајних особа из света бизниса и политике. Неки познати догађаји укључују инцидент из 1978. године у вези са Алдом Мором, као и отмицу америчког генерала Џејмса Дозијера 1981. године (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012, стр.263). У случају отмице Алда Мораа, од стране „Црвених Бригада“ људи су били ужаснути и јасно изразили своју реакцију осуде. То је показало њихову снагу и одлучност у борби против тероризма (Гаћиновић, 2005, стр. 65).

Филозофски ослоњене на марксизам и лењинизам, „Црвене Бригаде“ су током времена имале различите вође, с почетком од Алберта Франческинија. Италијанске власти, у сарадњи са безбедносним службама, предузеле су енергичне кораке како би сузбиле терористичке активности „Црвених Бригада“. Без обзира на то, догађаји из 1999. године, укључујући убиство Масима Дантона, који је био кључна фигура у владиној реформи закона о раду, уз натпис Бригате Россе поред места злочина, сугеришу на могући континуитет оваквих активности. Касније активности „Црвених Бригада“ смањиле су се на повремене акције појединих група, с намером да очувају наслеђе и идеале ове организације (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012, стр.263).

3.1.3. *Тупамароси*

„Тупамароси“ су представљали авангарду раних герилских покрета широм Латинске Америке. Појављујући се током 1960-их, они су црпели инспирацију из успешне кубанске револуције коју су предводили Кастро и његови предани следбеници касних 1950-их. Ови револуционарни идеали постали су популарни у различитим регионима Латинске Америке, од Гватемале до Боливије, док су се залагали за социјалистичке трансформације у својим нацијама. Њихов свеобухватни циљ био је да ослободе своје земље из канџи транснационалног империјализма и локалних олигархија. Изведена из јединственог тумачења утицаја кубанске револуције, популаризованог кроз списе Режиша Девреја и Че Геваре, такозвана „теорија фокуса“ је претпоставила да мали, одлучан кадар

активиста, који представља пример храбрости и елоквенције, може да изазове шире друштвени помак, који на крају окупља становништво ка револуционарним променама (Rey Tristán, 2006, стр.398).

„Тупамароси“ су осмислили своју стратегију уз пажљиво разматрање географског и демографског пејзажа у којем су деловали. Уругвај, компактна држава са популацијом од отприлике три милиона становника, од којих је отприлике половина живела у главном граду Монтевидеу. Његов терен, који карактеришу равнице и ниска брда, омогућавао је ефикасно распоређивање снага безбедности. Сходно томе, теорија фокуса, под утицајем стратегије коју је применио Кастро на Куби – која је наглашавала обезбеђивање руралних упоришта пре урбаних ангажмана – није била у потпуности усклађена са околностима у Уругвају. У овом контексту, сваки покушај да се оспори успостављени поредак путем силе захтевао је иницијацију унутар урбаних центара моћи. Овај јединствени приступ довео је „Тупамаросе“ до пионира онога што би се могло назвати „урбаном герилском тактиком“. Њихов утицај се ширио изван Латинске Америке, инспиришући групе попут „Монтонероса“ у Аргентини и чак проналазећи одјек у разним европским нацијама (Fischer, 2006, стр.739).

3.2. Период од 1968-1978 – нeredи и почетак борбе против тероризма

Случајеви политичких немира и изузетних државних овлашћења повезани са интеракцијом између ирских и британских ентитета имају дубоке историјске корене. Ипак, крајем 1960-их и почетком 1970-их, јединствен приступ у борби против тероризма довео је до преобликовања групних идентитета, омогућавајући примену специфичних безбедносних мера. Званични дискурс у то време учврстио је одређене заједничке перцепције оних који су укључени у тероризам, што је на крају резултирало јасним оквиром несигурности која је произашла из Северне Ирске. Ово уоквиривање је постало широко признато као преовлађујуће стање ствари (Fisher, 2012,стр.118).

Основана 1959. године, ЕТА је била баскијска сепаратистичка организација у Шпанији, која се у почетку залагала за баскијску културу, али је касније захтевала независност кроз оружане марксистичке акције. Значајни напади укључују убиство адмирала Луиса Карера Бланка 1973. године (Hofman, 2000, стр. 191). ИРА, основана 1969. године, имала је за циљ да промени ирску државу на целом острву кроз оружану кампању, укључујући бомбашке нападе и атентате. Група је прогласила крај својих оружаних активности 2005. године, уз наводе о извозу оружја и пружању обуке другим групама (Chaliand, Blin, 2007, стр. 250-251). „Фракција Црвене армије“ (RAF), група нове левице из Западне Немачке, извршила је отмице, бомбашке нападе и нападе, посебно „Немачку јесен“ 1977. године коју су обележиле акције високог профила укључујући убиства и отмице (Blumenau, 2014, стр.1). „Црвене бригаде“, италијанска група нове левице основана 1970. године, бавила се бомбашким нападима и киднаповањем све до хапшења руководства. Киднаповање и убиство италијанског премијера Алда Мороа довело је до пада подршке и коначне поделе групе 1984 (Hofman, 2000, стр.16). FLQ, марксистичка националистичка група Квебека основана 1963. године, имала је за циљ независни, социјалистички Квебек. Учествовали су у насиљу попут бомбашких напада, киднаповања и атентата, али су угашени након отмица 1970. године (Chaliand, Blin, 2007, стр.227). У Колумбији су се појавиле паравојне и герилске групе, укључујући ELN, FARC и AUC. Бавили су се насиљем и трговином дрогом, коју су неке владе означиле као наркотероризам. JDL, основан 1969. године, имао је за циљ да заштити Јевреје, али је учествовао у тероризму. Рабин Кахане је касније основао Кацх, забрањен због расизма. Садашњи ЈДЛ осуђује тероризам (Bohn, 2004, стр.67). FALN, основан 1974, тежио је независном Порторику кроз бомбашке нападе и убиства. FBI ју је класификовао као терористичку организацију.

У овом периоду јавиле су се и многе друге терористичке организације широм света. На пример, у Азији: „Јапанска црвена армија“ и „Тигрови ослобођења“, док су у Африци настале: „May May“ и „Umkhonto we Sizwe“.

Циљ спречавања терористичких аката пре њиховог настанка, заједно са изазовом прецизног дефинисања тероризма, захтевао је ефикасно успостављање уочљиве претње у оквиру дијалога, без обзира на стварне инциденте. Ова интеракција између идентитета и акција покренула је цикличан процес, где су дискусије усмерене на безбедност и опипљиви напори у борби против тероризма утицали једни на друге (Fisher, 2012, стр.106).

Процес секуритизације тероризма током ове ере омогућио је континуирано обнављање привремених мера. Упоредиве карактеризације, као што су „насилни акти“, олакшали су везе између неповезаних страна и локација, а све је поткрепљено специфичним безбедносним наративима. Ови наративи су деловали као посредници, појачавајући појединачна заједничка тумачења у односу на алтернативна гледишта. Да ове карактеризације нису биле присутне у различитим контекстима, секуритизација тероризма би кренула другим путем, што би потенцијално довело до различитих последица у формулисању и одржавању нових закона о борби против тероризма (Fisher, 2012,стр. 109).

3.3. Период од 1979-1989 – кривичноправно уређење тероризма и дефинисање мера

Од 1979. до 1989. године, израз „глобални тероризам“ се појавио да идентификује изворе несигурности који нису директно повезани са забринутошћу. На међународној сцени, безбедносни и политички пејзаж доживели су промене, укључујући кампању против забрањених супстанци коју су покренуле САД, спорне стране интервенције у Јужној Америци, искушење иранске талачке кризе, националистичко-сепаратистичке подухвате у Европи, трагичне инциденте у Бејруту 1984. и инаугурални палестински устанак (Fisher, 2012,стр.143).

Британске заинтересоване стране су се уздржале од отвореног оспоравања подухвата широм света. Ипак, опипљиви и апстрактни утицаји повезани са

борбом против тероризма задржали су везе са домаћом праксом. Уједињено Краљевство се позвало на члан 15 и на појам „ванредних периода“ како би оправдала одступања од Европске конвенције о људским правима, подржавајући глобалну законитост локалних настојања у борби против тероризма. Овај маневар је реафирмисао национални суверенитет и међународне стандарде, консолидујући прве кроз интеракцију са глобалним организацијама (Fisher, 2012,стр.144).

Током 1980-их и 1990-их, исламска милитантност у потрази за верским и политичким циљевима је порасла, многи милитанти црпе инспирацију из иранске Исламске револуције 1979 (Fine, 2008, стр.64).

Терористичка организација „Контраси“ су формирани 1979. да би се супротставили никарагвској сандинистичкој влади. Починили су распрострањене повреде људских права. Надаље, „Хезболах“, основан 1985. године, тражи исламску револуцију у Либану и бори се против израелских снага. „Египатски исламски джихад“ имао је за циљ уништење исламске државе, одговорну за нападе, укључујући масакр у Луксору. Пан Ам лет 103 бомбардован је 1988. године, што је резултирало 270 смртних случајева. Палестинске групе попут „Исламског джихад“а и „Хамаса“ учествовале су у самоубилачким бомбашким нападима касних 1980-их и раних 1990-их. (Fisher, 2012,стр.144)

Приступи обликовању идентитета углавном су усредсређени на карактеризацију Северне Ирске као средишта тероризма, очување кредибилитета Закона о хитним одредбама (ЕРА) и Закона о спречавању тероризма (РТА) чак и усред суспензије процедуралне правичности и грађанских слобода (Fisher, 2012,стр.144).

Током 1980-их, фокус на сузбијању тероризма се кретао око међусобно повезаних аранжмана идентитета обликованих преовлађујућим концептима као што су „операција“, „друштво заједничких вредности“, „глобални суживот“ и „антитерористички напори“. Тероризам је оцртан као јединствена претња, одвојена од конвенционалних кривичних дела и неслагања политичких покрета.

На ову трансформацију делимично је утицао све већи нагласак на „глобалној“ димензији, која је имала за циљ да се заштити од тероризма заснованог на појмовима припадности и диференцијације. (Fisher, 2012,стр.152).

3.4. Период од 1990-1999 – потреба за дефинисањем тероризма као трајне претње

Током 1990-их, низ веома узнемирујућих и насилних инцидената привукао је пажњу света, наглашавајући тешке последице тероризма на цивилно становништво. Ови догађаји служе као оштри подсетници на деструктивну моћ коју екстремистичке идеологије могу имати. Један од најшокантнијих инцидената догодио се 26. фебруара 1993. године, када су исламски терористи гађали Светски трговински центар разорним бомбардовањем. Овај напад не само да је изазвао огромне губитке живота, већ је и разбио симбол глобалне економске повезаности (Fisher, 2012, стр.171).

Напади су настављени 20. марта 1995. године, када је токијски метро постао жртва ужасног чина насиља. „Аум Шинрикјо“, опасна секта, покренула је напад сарином, што је резултирало широко распрострањеном паником, патњом и губитком невиних живота. Овај трагични догађај је истакао рањивост урбаних простора на непредвиђене претње (Fisher, 2012,стр 172-173).

Напад на зграду Федералне зграде у Оклахома Ситују 19. априла 1995. године, у којем је живот изгубило 168 људи и повређено више од 800, представља трагичан догађај који је био усмерен против америчке владе. С друге стране, „Хамасова милиција“, извела је самоубилачке бомбашке нападе против Израела од 1993. године. Палестинске милитантне организације такође су одговорне за ракетне нападе на Израел, нападе импровизованим експлозивним направама, пуцњаве и убадања. „Хамас“ је означен као терористичка организација од стране многих држава, укључујући Сједињене Америчке Државе, Европску унију, Израел, Канаду, Јапан, Аустралију и друге. Међутим, постоје и државе које не

сматрају „Хамас“ терористичком организацијом, попут Ирана, Русије, Норвешке, Швајцарске, Бразила, Турске, Кине и Катара (Pike,2016).

Слично томе, напад на пећину Патријарха у Хеброну 25. фебруара 1994. године, у којем је Барух Голдштајн убио више десетина муслиманских верника, указује на насиље и екстремизам. Голдштајн је подржавао политичку странку Кацх која се залагала за протеривање Арапа из Израела и палестинских територија. Након овог напада, Кацх је забрањен у Израелу, а данас се сматра терористичком организацијом од стране неколико држава (BBC, 1994,b.d.).

Дискурс о борби против тероризма преобликовао је наше разумевање претње коју представљају терористи, док је мировни процес такође довео до промена у начину на који су различити идентитети и интереси били редефинисани. Током овог периода, успешне реформе у источној Европи наводе се као достигнућа у борби против тероризма, док су тензије у Ираку виђене као потенцијални извори терористичког ризика (Fisher, 2012,стр.176).

3.5. Последња деценија 20. века – типови терориста и организације

У овом периоду долази до неопходности секуритизације тероризма као специфичне претње на начин који истовремено комбинује двосмисленост и неоспорност. Ова потреба да се легитимишу ванредне праксе захтевала је да претња буде препозната као стварна на физичком нивоу пре него што је заиста била сведочена. Иако догађаји могу пружити почетну подршку одређеним праксама, одржавање и нормализација ових мера захтевала је легитимизацију мимо чина насиља. Подела тероризма на облике претње међународног и домаћег тероризма подстакла је заблуду да је могуће објективно категоризовати терористички ризик према географским претпоставкама припадности (Fisher, 2012, стр.190-191).

Тероризам као комплексна друштвена појава присутна је кроз различите временске периоде и манифестује се кроз различите облике. Један од кључних периода у развоју тероризма био је крај 20. века када је настао либерални

тероризам. Овај облик тероризма проистекао је као спонтана реакција на социјално-економске изазове тога доба. У тој епохи, младе генерације су се окупљале око левих идеолошких оријентација, инспирисане револуционарним догађајима попут демонстрација из 1968. године у западноевропским државама и протестима против рата у Вијетнаму. Кључни лидери ових покрета заговарали су реципроцитет као одговор на насиље које је спроводила власт (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012,стр.256).

Током последње деценије 20. века, развој тероризма је доживео нову фазу, познату као „савремени тероризам“. У овом периоду, различите терористичке групе су се чврсто повезивале, прекидајући претходне фрагментације. Ова сарадња међу групама омогућена је подршком обавештајних служби многих земаља. Важно је напоменути да су чак и неки „познати“ терористи обучавани од стране водећих обавештајних служби, као што је случај вође Ал Каиде, Осаме бин Ладен (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012,стр.256).

Један од најзначајнијих преокрета у свету тероризма догодио се крајем 20. века и почетком 21. века са ширењем исламског тероризма. Овај период је обележен експанзијом терористичких организација и њихових ћелија у различитим државама широм света. Кључни тренутак је био рат у Авганистану између СССР-а и Авганистана од 1979. до 1989. године. У том контексту, каснији лидери познатих терористичких организација су стекли искуство и вештине. Ова фаза је кулминирала формирањем терористичке организације Ал Каида, која је подстицала муслиманске вернике да учествују у светом рату (џихаду) (Јоксић, Дукић-Мијатовић, 2012,стр.256).

У целини, разумевање различитих временских периода и фактора који су допринели развоју тероризма помаже нам да сагледамо ширу слику ове сложене друштвене појаве. Важно је истраживати узроке и последице тероризма како бисмо радили на његовом сузбијању и стварању бољег света без насиља и страха.

Формулисање политике за идентификацију и борбу против претњи заснивало се на основној претпоставци да терористички ентитети, по својој

природи, постоје изван граница закона и реда. Контуре различитих облика тероризма постале су крути, неутрални оквири који се користе за разграничење и управљање будућим потенцијалним ризицима. Вишеструка природа тероризма, замршено испреплетена историјским, политичким и друштвеним нитима, захтева детаљније сагледану перспективу (Fisher, 2012, стр. 189).

4. Терористичке активности и претње на почетку 21. века

Тероризам је постао дубоко забрињавајући феномен како на националном, тако и на међународном нивоу, а посебно је ескалирао током 21. века. Ова појава озбиљно угрожава демократске процесе, институције и крајње, стабилност међународног поретка. Разматрајући основу тероризма, треба истаћи да се он темељи на широком дијапазону друштвених конфликта, укључујући политичко-идеолошке и етничко-верске димензије.

Данашњи „савремени тероризам“ представља једну од најозбиљнијих глобалних претњи укупној безбедности. Доноси нове, сложене ризике, а последице терористичких напада сваким даном су разорније. Терористички актери искоришћавају правну инфраструктуру својих противника да планирају и изводе нападе, постајући тако све способнији да делују прикривено. Најновије иновације у терористичким методама резултат су примене нових технологија и међународних активности, као и проналажења нових извора финансирања и подршке. Употреба информационих технологија, попут интернета и мобилних

телефона, проширила је сферу деловања терористичких организација, омогућавајући им бољу сарадњу са симпатизерима широм света. Кроз идеолошко регрутовање, терористичке организације су у стању да усмере понашање својих истомишљеника ка својим циљевима. Ова манипулација се одвија преко глобалних система веза и мрежа, где терористи свакодневно спроводе пропагандне активности према широј јавности, користећи снажне политичке поруке (Lukić, Arnaut, 2017, стр.286).

Увођење слободног протока робе и људи кроз укидање граница између северноамеричке трговинске зоне и ЕУ донело је са собом мрачну страну – ток терора и опасности. Терористичке активности су еволуирале у нову еру глобалног тероризма након страшних догађаја од 11. септембра 2001. Ову врсту тероризма карактерише етнонационалистичка и верска мотивација, а низ напада на европске градове попут Лондона, Мадрида, Париза и Москве јасно је показао да европске земље нису поштеђене опасности (Јованић, Васић, 2011,стр.497-498).

Овај пораст тероризма изазвао је озбиљне реакције и активности широм света, посебно унутар Европске уније. Организовани су састанци, донети закључци, покренуте иницијативе и донете важне одлуке за сузбијање ове претње. Међународна заједница, укључујући УН и друге регионалне организације, већ дуго разматра различите аспекте тероризма и начине да га спречи и контролише (Јованић, Васић, 2011,стр.498).

Нажалост, терористичке активности нису престале, већ су се чак убрзале, стварајући озбиљне изазове и претње целом свету. Више од две трећине земаља суочава се са све већим ограничењима слободе кретања због овог растућег проблема. Непредвидива природа терористичких активности отежава давање прецизних прогноза, а лидери у овом мрачном сценарију су терористичке организације попут Ал Каиде и Исламске државе ISIS. Посебно дубок траг оставио је напад на Светски трговински центар у Њујорку 11. септембра 2001. године, који је означио један од најсуровијих напада на човечанство у модерној ери. Слично, терористички напади у Паризу, Бриселу, Лондону и Истанбулу

указују на ширење терористичке активности у европском контексту (Lukić, Arnaut, 2017,стр.287).

Тероризам, као глобални феномен, не познаје границе ни континенте. Не манифестује се само у Европи, већ се шири и по другим континентима, од Африке до Азије и Америке. Поражавајући пример овога је масакр који је извршила терористичка организација „Боко Харам“ у Нигерији, узимајући девојке за таоце и узрокујући смрт око 2.000 људи за само неколико дана. Ова брутална акција није добила исту пажњу и осуду широм света као терористички напади у Паризу (Lukić, Arnaut, 2017,стр.287).

Свет је суочен са лицемерјем и неуједначеним одговором на терористичке инциденте. Док су напади углавном игнорисани у неким деловима света, други су постали центар медијске пажње и глобалне осуде. Очигледна је потреба за кохерентним и правичним приступом у борби против тероризма. Исто тако, терористичке организације попут IDIL-а нису само бирале људе као своје мете, већ су циљале и на непроцењиво културно наслеђе. Древна Палмира је постала жртва њиховог уништења, а цео свет је сведок напретка ових терориста на терену. Светска заједница мора да се удружи да заустави ову деструктивну силу и заштити културно наслеђе које припада свим људима (Lukić, Arnaut, 2017,стр.287-288).

Индикатори тероризма које је истраживао Институт за економију и мир показују поразне бројке. Глобални индекс тероризма наглашава чињеницу да се терористичка активност континуирано повећава. Све земље се суочавају са овом претњом, било да су у центру терористичких напада или само погођене његовим последицама (Lukić, Arnaut, 2017,стр.288).

У овој ери глобалне повезаности, тероризам се не може супротставити само изолованим мерама. За заустављање ове претње потребна је заједничка акција међународне заједнице, сарадња обавештајних агенција и размена информација.

Закључак

Савремени свет суочава се са многим динамичним и изазовним појавама, који са собом имају и чврсте историјске корене. Тако је и с тероризмом, иако се исти сматра релативно новом појавом, он у себи носи прастаре облике који су се развијали упоредо са напретком човечанства. Тероризам није потпуно нов, већ се може пратити у историји кроз разне политичке иступе, атентате и насиље које је имало циљ да изазове страх и промени власт.

Атентати и напади на владаре, који су били присутни у најстаријој човековој историји, можда нису директно тероризам како га данас разумемо, али имају сличности у свом политичком идеолошком позадинском контексту. Овај вид насиља је често имао за циљ промену власти и промену друштвеног реда, што подсећа на неке аспекте модерног тероризма.

Такође, не можемо игнорисати теоретичаре анархизма из 19. века који су понудили идеје које су, касније, допринеле развоју тероризма. Кроз њихове концепте и пропаганду, видимо како су се развијале основе за извођење терористичких акција. Иако су многи анархисти заступали борбу за слободу, њихов начин деловања кроз насиље и страх оставио је подлогу за развој тероризма.

Времена, тероризам се развијао и мењао. Данас смо сведоци новим облицима терористичких акција и организацијама које заступају различите идеологије и циљеве. Неке од њих настављају да се боре за социјалну једнакост и слободу, али методе које користе постају савременије и деструктивније. Ове промене нас подсећају на еволуцију тероризма кроз векове, истовремено наглашавајући потребу за јачом заштитом и борбом против ових појава.

Иако се променило време и друштво, не можемо игнорисати историјске корене и сличности које се јављају у различитим епохама. Кроз приступ анализи

и разумевању историјских облика тероризма, можемо боље разумети и суочити се са изазовима које ова појава доноси у данашњем свету.

Научни и друштвени развој током 20. века неоспорно су обележени појавом савременог тероризма, феномена који је стекао глобалну пажњу и чија разорна дејства нису престала да уздрмавају човечанство. Терористи су се окренули употреби различитих деструктивних средстава, чиме су директно угрозили невинне цивиле и створили осећај страха који је прешао границе појединачних друштава. Овај алармантан тренд указује на то да се тероризам више не усмерава само против власти, већ представља свеобухватну претњу целокупном друштву.

Сагласност међу светским земљама, да је тероризам постао глобална претња, указује на то да се суочавамо са заједничким изазовом. Све више се сматра да тероризам представља трансформацију циљева путем насилних метода, где различити субјекти – појединци, групе, организације – мотивисани политичким идејама, теже остварењу својих циљева. Ова динамика тероризма истовремено показује и сличности и разлике у појави овог феномена кроз време, илуструјући колико се дубоко укоренио у савременом друштву.

Наравно, са појавом различитих облика тероризма, развијају се и ефикасне методе заштите од истих. Међутим, брза еволуција и ширење тероризма намећу питање да ли смо способни да ухватимо корак са њим. Због тога је од суштинског значаја анализирати ране појаве тероризма, како бисмо боље разумели његову природу. Само кроз јасну дефиницију тероризма и разумевање његове суштине можемо развити најефикасније стратегије за његово сузбијање.

Литература

1. Bohn, M. K. (2004). *The Achille Lauro Hijacking: Lessons in the Politics and Prejudice of Terrorism*. Brassey's Inc.
2. Бјелајац, Ж., Ђ. (2012). Глобални тероризам као екстреман облик деградације људских права. *Политичка ревија*, 329-350.
3. Blumenau, B. (2014). *The United Nations and Terrorism. Germany, Multilateralism, and Antiterrorism Efforts in the 1970s*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
4. Baxter, R. (2015). A Sceptical Look at the Concept of Terrorism. *Akron Law Rev.*, 7(2).
5. Бурсаћ, Б., Глумац, С. (2017). Терористичке организације у Русији у 19. веку. *FBIM Transactions*, 5(1), 32-44.
6. Бериша, Х., Целетовић, М., Баришић, И., Ранчић, И. (2018). Џихад као глобални тероризам. *Војно дело*, 7/2018, 447-464.
7. BBC, 1994: Jewish settler kills 30 at holy site, преузето са: http://news.bbc.co.uk/onthistday/hi/dates/stories/february/25/newsid_4167000/4167929.stm приступљено 06.08.2023.
8. Vague, T. (2001). *Televisionaries: The Red Army Faction Story 1963-1993*. Oakland: AK Press.
9. Gibon, E. (1996). *Опадање и пропаст Римског царства*. (прев. Вучичевић, Г.) Београд: Новиснко-издавачка установа, Службени лист СРЈ и Досије.
10. Гађиновић, Р., Ђ. (1998). *Савремени тероризам*. Београд: Графомарк. (страница Scindeks)
11. Гађиновић, Р., Ђ. (2005). *Тероризам*. Београд: Драслар.
12. Димитријевић В. (1982). Тероризам, „Нир радничка штампа“, Београд
13. Драгишић, З. (2007). Терористичке активности организованих криминалних група. *Ревииа за безбедност, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу*, Центар за безбедносне студије, 2/07, година I, 15–17.
14. Dukovski, D. (2012). *Ozrcaljena povijest: Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*. Zagreb: LEYKAM international.

15. Ђоковић, М. (2007). Анархизам. Београд: Утопија, У: Мацакања, Н. (2017). *Историјски развој тероризма*, Београд: Факултет безбедности.
16. Јованић, В., Васић, Г. (2011). *Тероризам и глобализација, Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
17. Јоксић, И., Дукић-Мијатовић, М. (2012). Осврт на терористичке организације и модалитети њиховог финансирања. У: Бјелајац Ж.; Зиројевић М. [ур.] *Тероризам као глобална претња, Зборник радова са саветовања*, Нови Сад: Привредна академија, 254-272.
18. Јазић, А., Батрићевић, А. (2016). Тероризам - политиколошки и правни аспекти. *Страни правни живот*, 60(1), 167-184.
19. Jenkins, J. Ph. (2023). Terrorism. Encyclopaedia Britannica, преузето са: <https://www.britannica.com/topic/terrorism/Types-of-terrorism>, приступљено 05.08.2023.
20. Којадиновић, И. (2009). Савремени тероризам. *Српска политичка мисао*, 4, 255- 268.
21. Klavec, J. (2014). Terrorism – conceptualization and development. *Slovak Journals of Political Sciences*, 14(4), 287-304.
22. Lewis, B. (1979). *The Assassins: A Radical Sect in Islam*. London: Al Saqi Books, У: Мацакања, Н. (2017). *Историјски развој тероризма*, Београд: Факултет безбедности.
23. Lukić, Z., Arnaut, S. (2017). Terorističke aktivnost i i bezbjednosne prijetnje na početku 21. vijeka. *DHS*, 2, 285-300.
24. Лутовац, С., Лутовац, Н. (2019). Тероризам као облик политичког насиља. *Војно дело*, 71(7), 491-501.
25. Meade, R. C. Jr., (1990). *Red Brigades: The story of Italian terrorism*. Palgrave Macmillan.
26. Милашиновић, Р., Милашиновић, С., Путник, Н. (2002). *Теорије конфликта*. Друго измењено и допуњено издање, Београд: Факлутет безбедности.

27. Мијалковски, М. (2005). *Одговор тероризму*. Београд: Факултет цивилне одбране.
28. Мијалковски, М. (2010). *Тероризам и организовани криминал*. Београд: Факултет безбедности.
29. Мојсиловић, Ж. (2009). *Тероризам и преговарање*. Београд: Центар за кризни менаџмент и преговарање.
30. Милошевић, М., (2009). *Терористи: жртве и злочинци-фактори криминалне мотивације*. Београд: Факултет безбедности.
31. Марић, С. (2012). Тероризам као глобални проблем. *Друштво*, 6(11), 87-102.
32. Перовић, Л. (1988). *Планирана револуција*. Београд: БИГЗ, У: Мацакања, Н. (2017). *Историјски развој тероризма*, Београд: Факултет безбедности.
33. Pike, J., HAMAS (Islamic Resistance Movement), преузето са: <https://www.globalsecurity.org/military/world/para/hamas.htm> приступљено 06.08.2023.
34. Rey Tristán, E. (2006). *A la vuelta de la esquina. La izquierda revolucionaria Uruguaya 1955- 1973*. Montevideo: Fin de siglo.
35. Sinclair, A. (2003). *Anatomy of Terror*. London: Macmilan, У: Мацакања, Н. (2017). *Историјски развој тероризма*, Београд: Факултет безбедности.
36. Симеуновић, Д. (2009). *Тероризам*. Београд: Правни факултет, У: Мацакања, Н. (2017). *Историјски развој тероризма*, Београд: Факултет безбедности.
37. Стајић, Љ. (2015). *Основи система безбедности*. Нови Сад: Правни факултет.
38. Tuchman, B. (1966). *The Proud Tower: A Portrait of the World before the War, 1890–1914*. New York: Scribner/Macmillan.
39. Томашевски, К. (1983). *Изазов тероризма – проблеми сузбијања тероризма у међународној заједници*. Београд: Младост.
40. United Nations (2018). *Introduction to international terrorism*. Module 1, Education for Justice University Module Series: Counter Terrorism.
41. Fojthvanger, L. (1961). *Judejski rat*. Sarajevo: Svjetlost, У: Мацакања, Н. (2017). *Историјски развој тероризма*, Београд: Факултет безбедности.

42. Fischer, T. (2006). Die Tupamaros in Uruguay. Das Modell der Stadtguerilla, In: Wolfgang Kraushaar (ed.), *Die RAF und der linke Terrorismus*, Hamburg: Hamburger Edition, pp. 736-750.
43. Fisher, K. M. (2012). *From 20th Century Troubles to 21st Century International Terrorism: Identity, Securitization, and British Counterterrorism from 1968 to 2011*. London: London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, Department of International Relations.
44. Fine, J. (2008). Contrasting Secular and Religious Terrorism. *Middle East Quarterly*, 59-69.
45. Hofman, B. (2000). *Унутрашњи тероризам*. Београд: Народна књига.
46. Camus, A. (1995). Člověk revoltující. *Český spisovatel*, Praha. s. 164-167, 172-178.
47. Chaliand, G., Blin, A. (ed.) (2007). *The history of terorism from Antiquity to Al Qaeda*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
48. Weigend, Th. (2006). The Universal Terrorist – The International Community Grappling with a Definition. *Journal of International Criminal Justice*, 4–5.
49. Whittaker, D. J., (2003). *The Terrorism reader – second Edition*, New York, према др Драгана Петровић, Институт за упоредно право, Београд, 2014,

ИЗЈАВА О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Изјављујем да сам у приложеном раду поштовала сва правила о академској честитости.

Овај писани рад резултат је искључиво мог личног рада, темељи се на мојим истраживањима и ослања се на наведену литературу.

У Београду, дана _____ године.

Потпис студента:

—

